

strategické řízení, k tomu vytvořit příslušné výkonné organizační útvary státní správy. Náročnost úkolů strategického řízení armády má rozsáhlé vazby na národní hospodářství a vnější vztahy, které výkonné správní útvary mohou akceptovat a zabezpečovat v denní činnosti pouze v přiměřeném rozsahu.

Vytvoření Institutu pro strategická studia v ČSA je proto nanejvýš nutnou pomocnou institucí, která ve všech vyspělých zemích s vysokou úrovní řízení již dávno našla své uplatnění v armádě a společnosti. Vymezení poslání, kompetencí a náplně prací těchto nových, žádoucích organizačních struktur v ČSA je náročné, avšak nezbytné pro účinné plnění úkolů armády dle společenských zájmů strategického perspektivního rozvoje, zapojení ČSFR do hospodářského a bezpečnostního systému v Evropě. Soudíme, že k tomu bude nutné studovat zájmy, rozvíjet kontakty a jednání se všemi zúčastněnými státy. Základem budou vždy pečlivé rozbory, informace, bezprostřední styky a účast na zahraničních a vnitřních jednáních majících význam pro řešení pevnosti vojenskopolitických vztahů zemí předmětných zájmů ČSFR. Zvlášť důležité bude sledovat celosvětové geopolitické zájmy velmocí na vybudování takového bezpečnostního systému, který by byl trvalou zárukou utváření demokratické společnosti ČSFR.

Institut pro strategická studia ČSA si klade za cíl přispět z pozice ČSA k utváření mírového soužití národů v Evropě a zpracovávat k tomu potřebné výzkumné práce pro rozhodování řídicích článků v ČSA a ČSFR. To vyžaduje čas, podporu a vytvoření vhodného zázemí.

Plukovník profesor doc. Ing. Karel Novotný, CSc.

HLAVNÍ ASPEKTY VOJENSKÉ DOKTRÍNY ČSFR

Jak je všeobecně známo, došlo zejména ve druhé polovině osmdesátých let k prohloubení dialogu mezi Západem a Východem zejména na sovětsko-americké úrovni. Současné období lze charakterizovat jako přechod od uplatnění koaliční konfrontační politiky mezi Severoatlantickým paktem a Varšavskou smlouvou k vícestrannému demokratickému systému mezinárodních vztahů.

Celkovou situaci v Evropě výrazně ovlivňuje budování a realizace politických, ekonomických, sociálních a vojenských opatření nově vznikajících demokratických systémů ve státech střední a východní Evropy, včetně naší republiky. Zásadní společensko-politické přeměny se objektivně odrážejí i při koncipování jejich branné politiky, změnách ve struktuře a činnosti orgánů chránících státní suverenitu. Na utváření nových bezpečnostních struktur v Evropě se aktivně podílí také ČSFR.

Důležitým faktorem, jež ovlivňuje vojenskopolitickou situaci v Evropě, je sjednocené Německo. Jeho vznik je mimo jiné také považován za prostředek integračního evropského procesu. Západoevropský projekt vytvoření jednotného vnitřního trhu se ukazuje být klíčovým organizujícím prvkem celé Evropy.

Současná situace v Evropě a její předpokládaný vývoj klade mimořádné požadavky také na ČSFR. Kromě řešení vnitřních politických a ekonomických otázek půjde o naše účinné zapojení do nově budovaného evropského bezpečnostního systému.

Významná úloha v tomto procesu připadá ČSA. ČSFR po odsunu Střední skupiny vojsk bude zabezpečovat obranu republiky vlastními silami jako suverenního státu s jediným a výrazným prosazováním národních zájmů a zájmů celoevropské bezpečnosti.

Perspektiva budování a zabezpečování obrany státu s využitím vlastního potenciálu a výhradně vlastních ozbrojených sil je reálná, přitom i z vojenského hlediska plně opodstatněná.

Na základě nově vznikajících podmínek je však nutné zásadně přehodnotit současné, perspektivě vývoje již neodpovídající názory na organizaci a vedení obranných operací, vypracovat nové zásady operačního a taktického použití ČSA při zabezpečování obrany naší republiky, její suverenity a nezávislosti.

Výchozím určujícím prvkem pro to je československá vojenská doktrína.

Hlavní zásady vojenské doktríny ČSFR

Vojenskou doktrínu chápeme jako systém oficiálních vědecky zdůvodněných názorů státu na cíle, způsoby a formy vedení války a v závislosti na nich zaměření vojenské přípravy země, formulace zásad bojové činnosti, výstavby, organizace, struktury a přípravy vojsk. Do filozofie vojenské doktríny se promítají jak historické zkušenosti státu, tak jeho současné potřeby a možnosti. Je výsledkem složitého dějinného procesu, projevem konkrétní situace a podmínek dané skutečnosti. Jde tedy o jev v pravém slova smyslu historický, a proto neuzavřený.

Na vojenskou doktrínu bezprostředně navazuje vojenská strategie. V některých dotykových částech se obě tyto problémové oblasti spolu dokonce prolínají.

Z vymezení pojmu vojenské doktríny vyplývá, že ji tvoří dvě základní části: politická a vojenskotechnická. Přestože se obě části vzájemně podmiňují a ovlivňují, rozhodující je část politická. Určuje totiž vztah státu k válce a jak tento vztah k válce zabezpečit a realizovat. Vojenskotechnická stránka se zabývá problematikou vztahu k válce z hlediska optimalizace použití, budování, organizování, přípravy a vybavení ozbrojených sil k plnění úkolů v konkrétních podmínkách státu. Součástí doktríny musí být rovněž principy přípravy obyvatelstva a teritoria k plnění úkolů v případě ozbrojeného konfliktu.

Principy nového myšlení a jejich pronikání do mezinárodních vztahů, demokratizační proces v zemích střední a východní Evropy, včetně Sovětského svazu, způsobují, že orientace koncipovaných vojenských doktrín je zaměřena ne na přípravu války, ale na to, jak jí zabránit. To vojenským doktrínám vtiskuje rozhodný obranný charakter především proti válce.

V praxi to pak znamená, že ozbrojené síly se stávají vlastně krajním, v řadě možností až nejzazším - posledním prostředkem odvrácení války. V případě, kdy dojde k napadení určitého státu, je cílem a úkolem jeho ozbrojených sil zabezpečit celistvost daného státu a nedotknutelnost jeho státních hranic. Svou operační a bojovou činnost musí ozbrojené síly vytvořit předpoklady k obnovení plné suverenity a integrity státu v původních hranicích, pokud se je protivníkovi podaří narušit.

I když rozhodující podněty ke zpracování naší vojenské doktríny jsou spjaty s mezinárodním a především naším vnitřním vývojem po 17. listopadu 1989, přece jen zásadní změny do tohoto vývoje vnesla vídeňská jednání z března 1989 o opatřeních k posílení důvěry, bezpečnosti a o konvenčních ozbrojených silách. Přijaté závěry nastolily na program jednání problémy z vojenské oblasti.

V červnu 1989 proběhl v Ebenhausenu u Mnichova seminář k otázkám vojenských doktrín, odzbrojování, upevňování a posilování důvěry v Evropě. Zúčastnily se jej zástupci některých států koalic a také neutrálních států v Evropě. Na tento seminář navázalo jednání o vojenských doktrínách ve Vídni ve dnech 16. 1. až 5. 2. 1990 za aktivní účasti náčelníků generálních štábů, generálních inspektorů 35 evropských států, včetně ČSFR, USA a Kanady.

Závěry přijaté na této schůzce a další objektivní faktory byly východisky také při formulaci naší vojenské doktríny.

Rozhodující faktory - východiska pro koncipování naší vojenské doktríny

K rozhodujícím východiskům patří zejména:

- současná mezinárodní a vojenskopolitická situace v Evropě a její vývoj,
- charakteristika možných válek v Evropě,
- politická orientace v ČSFR,
- politicko-geografické a vojensko-strategické postavení ČSFR v Evropě,
- požadavek obrany země všemi obyvateli (není rozdíl mezi frontou a zápolím),
- vymezení principu rozumné dostatečnosti,
- vojenskopolitické tradice státu,
- ekonomické a demografické možnosti ČSFR při zabezpečení obrany a jejich efektivní využívání.

Jak je z tohoto výčtu zřejmé, jde v podstatě o faktory vnější a vnitřní. Z analýzy vnějších faktorů vyplývá především, že po zahájení demokratizačního procesu budování pluralitních politických systémů ve státech východní Evropy a SSSR se vytvářejí příznivé podmínky pro zahájení výstavby společného domu a vytvoření podmínek pro nastolování vzájemné důvěry a bezpečnosti v Evropě. **Svědčí o tom především snahy:**

- vytvořit organizaci pro upevňování důvěry, bezpečnosti a všestranné spolupráce v Evropě za účasti všech evropských států, USA a Kanady,
- zavázat se vzájemně řešit všechny sporné otázky mírovou, to znamená politickou cestou - jednáním,
- postupně změnit současné vojenské pakty v politickoekonomická uskupení s cílem jejich vzájemného splnutí na základě dvou i vícestranných vztahů a vazeb zejména hospodářských,
- snížit vojenské rozpočty ve všech evropských státech, USA a Kanadě,

- vypracovat vojenské doktríny s výlučně obranným charakterem vlastního území při napadení,

- ozbrojené síly v souladu s vojenskou doktrínou mít v rozumné dostatečnosti pouze k obraně suverenity, samostatnosti, územní celistvosti a nedotknutelnosti hranic vlastního státu,

- přípravu vojsk, jejich organizační struktury, vybavení bojovou technikou, jejich dislokací, jakož i doplňování zaměřit jen na vedení obrany svého státu,

- nezahajovat ozbrojený konflikt vůbec a v žádném případě ne jako první,

- při ozbrojeném konfliktu nepoužít jaderných zbraní jako první (podle Ženevských a Haagských úmluv, které prakticky všechny evropské státy, USA i Kanada podepsaly, se v podstatě jedná o zakázané zbraně, protože působí také proti civilnímu obyvatelstvu).

Z charakteristiky vnějších faktorů a jejich analýzy vyplývá, že cesta k nastolení definitivního mírového života je spíše dlouhodobou než krátkodobou záležitostí. Ještě výrazněji se to jeví z hlediska světového. Za dané situace armáda jako taková má proto nadále své nezastupitelné místo při zajišťování míru, suverenity, územní celistvosti a nedotknutelnosti hranic státu a ochrany jeho obyvatel. Tomuto poslání armády musí odpovídat také vojenská doktrína jednotlivých států.

Z nejasnosti a nevymezení pojmu **"rozumná dostatečnost"** vyplývá vzhledem k různým velikostem, ekonomikám, počtům a úrovni obyvatelstva jednotlivých států řada potenciálních problémů v souvislosti s možnostmi obrany slabšího při napadení silnějším. Vzhledem ke geostrategické poloze naší republiky v srdci Evropy, v prostoru mezi dvěma ekonomickými a vojenskými giganty se do vytvoření fungujícího celoevropského bezpečnostního systému ukazuje nutným:

- odpovědnost každého občana za obranu vlasti a jeho podíl na ní podle jeho možností a zařazení,

- vysoká bojová pohotovost a připravenost všech ozbrojených sil a také složek předurčených k plnění obranných úkolů na území státu,

- mít spolehlivého spojence, jehož možnosti ohrožení a tím také obranné zájmy jsou shodné nebo blízké našim.

Pro vojenskou doktrínu státu jsou vedle mezinárodní situace a jeho geografické polohy určující jeho vnitřní faktory. Mezi nimi hraje rozhodující roli politická orientace a ekonomika.

Současná politická situace naší republiky je zaměřena na mírové budování pluralitního demokratického státu a vzájemně výhodné všestranné spolupráci zejména se všemi evropskými státy, USA a Kanadou. Jako členská země Varšavské smlouvy usiluje o rozpuštění obou existujících vojenských bloků a jejich přeměnu v celoevropský bezpečnostní systém suverénních, rovnoprávných a vzájemně se respektujících států. Proto se také naše vláda spolu s ostatními státy Varšavské smlouvy zasazovala o její strukturální změny. K hlavním z nich patřil požadavek na podřízení národních armád národnímu velení, odsun sovětských vojsk z našeho území a postupné rozpouštění Varšavské smlouvy.

Protože zatím neexistuje celoevropský bezpečnostní systém, potřebuje každý stát a proto i naše republika k zajištění své suverenity, územní celistvosti a nenarušitelnosti státních hranic ozbrojené síly.

I když nemáme konkrétního protivníka, můžeme v případě napadení všeobecně počítat s úderem jeho pozemních vojsk podporovaných letectvem a případným použitím výsadků.

Organizace ozbrojených sil i celkového života v republice i jejich jednotlivých částech musí umožňovat maximálně účinný zásah proti všem druhům úderů protivníka.

Vzhledem k tomu, že veškerá bojová činnost bude probíhat jen na území našeho státu, jeví se jako efektivní centrální řízení jak bojové činnosti, tak veškerého života, zejména v prostorech vedení bojové činnosti. K tomu účelu je vhodné vytvořit již v míru takovou organizaci ozbrojených sil, která umožní organizované a účinné splnění všech úkolů, které bude třeba v případě ozbrojeného konfliktu řešit. Nejvýhodnější se jeví organizovat vedle armády, která ponese hlavní tíhu bojů s útočícím protivníkem, také jednotky domobrany a teritoriální. Úkolem domobrany bude v místě svého mírového působení podílet se spolu s armádou na ničení útočícího protivníka včetně jeho výsadek. Teritoriální jednotky budou v intencích velitele armády zabezpečovat jak ozbrojené síly, tak obyvatelstvo a výrobu všeho, co potřebují k plnění stanovených úkolů.

Hodnota ozbrojených sil, zejména armády, je diktována ekonomikou státu a musí také respektovat naše demografické možnosti, zejména počet obyvatel, jejich kvalifikační úroveň a vědecký potenciál. Vzhledem k rozmáhajícím se zatím neopodstatněným a jednostranně chápaným pacifistickým náladám je třeba věnovat zvýšenou pozornost otázkám popularizace brannosti a bezpečnosti jako základních předpokladů pro uchování suverenity, územní celistvosti a nenarušitelnosti státních hranic.

Významnou roli při budování ozbrojených sil hraje také tvar naší republiky, délka jejích státních hranic a tvářnost terénu. Protáhlý tvar republiky a délka jejích státních hranic značně ztěžují její obranu. K tomu přispívá také skutečnost, že šířka republiky, pohybující se od 100 do 250 km, vytváří podmínky pro příčné rozdělení republiky na části. Z těchto důvodů a také vzhledem k potřebě organizovat již v míru jednotně řízenou přípravu pro případ napadení republiky protivníkem se jeví účelné vytvořit systém tří vojenských velitelství nebo vojenských okruhů jako nejvyšších center řízení v daném prostoru. Ty na základě důkladných rekognoskačních předpokládaných prostorů by již v míru měly zpracovat, prověřit plány bojové činnosti a po napadení protivníkem je, je-li třeba, upřesnit a realizovat.

Organizace ozbrojených sil a jejich vybavení mohou přinést žádoucí efekt jen tehdy, pokud bude jejich možností také odpovídajícím způsobem využito. To je úkolem velitelů a štábů všech stupňů. Diferencované požadavky na jednotlivé stupně řízení se musí promítnout také do zaměření a obsahu přípravy velitelů a štábů v souladu s funkcemi, do nichž jsou vybráni. Vedle základního vojenského vzdělání důstojníků a praporčíků je třeba vytvořit pro jejich další školení systém dvou až tří semestrálních kursů, odpovídajících předpokládané funkci. Řazením jednotlivých druhů a typů kursů za sebou s předepsanými léty praxe mezi nimi vytvořit celkový systém postupného nejvyššího vojenského vzdělání na základě vzrůstajících výběrových požadavků.

Kromě toho zvláště talentované a schopné důstojníky školit ve zvláštním uceleném postgraduálu pro dosažení nejvyššího vojenského vzdělání v trvání 5 až 6 semestrů.

Jak do kursů, tak do postgraduálů přijímat uchazeče na základě výběrového řízení diferencovaného podle druhu a typu kursu.

Na základě hluboké analýzy vnějších a vnitřních faktorů lze vyvodit hlavní zásady naší vojenské doktríny. Patří k nim zejména:

● rozvíjení přátelských vztahů a všestranné spolupráce (politické, hospodářské, vojenské a jiné) se všemi státy, zejména se sousedy:

- aktivní podíl na odstranění válek jako prostředku řešení mezinárodních problémů;
I vyloučení jaderných, chemických a ostatních zbraní hromadného ničení z výzbroje armád;

- vzhledem k neexistenci konkrétního protivníka zajištění obrany suverenity, celistvosti území států a nenarušitelnosti jeho státních hranic proti každému, kdo se pokusí republiku napadnout;

- omezení vojenského rozpočtu na nezbytný rozsah finančních prostředků k zajištění obranyschopnosti státu, jeho suverenity a nenarušitelnosti jeho státních hranic;

- výlučně obranný charakter a vedení bojové činnosti čistě k obraně vlastního území a pouze na něm; to ovšem nevylučuje vedení průzkumu, palběných a leteckých úderů proti vojskům protivníka na jeho území po zahájení ozbrojeného konfliktu;

- princip rozumné dostatečnosti ozbrojených sil, vyvíjející se v souladu s mezinárodní situací, formujícím se celoevropským bezpečnostním systémem a jeho akceschopností, ekonomickými a dalšími možnostmi státu;

- věrohodnost obrany a schopnost bránit území republiky proti každému protivníkovi mít v ozbrojených silách a potenciálu státu takovou **"odstrašující sílu"**, která každého, kdo by nás chtěl napadnout, dostatečně přesvědčí o tom, že jeho ztráty budou větší než případný zisk;

- vytvoření předpokladů, že výzbroj ozbrojených sil, jejich výstavba, organizační struktury, příprava a dislokace vojsk jsou v souladu s obranným charakterem vojenské doktríny a vědeckotechnickými poznatky dané doby;

- připravenost a rozhodnost všech nebo alespoň drtivé většiny obyvatelstva státu aktivně bránit a všestranně se podílet na obraně své vlasti;

- připravenost teritoria k vedení úporné a efektivní obrany a organizovaného života na celém území státu v případě napadení.

Při koncipování návrhu vojenské doktríny byly brány všechny tyto zásady v úvahu.

Již v zpracovaném návrhu vojenské doktríny byla vyjádřena hlavní vojenskopolitická a vojenskotechnická hlediska branné politiky naší republiky. Konkretizuje úkoly ČSFR k udržení míru a odvrácení války, cíle a charakter obrany vlasti, včetně zaměření výstavby a připravenosti ozbrojených sil, obyvatelstva, teritoria a národního hospodářství k odrazení případné agrese. Vojenská doktrína má vedle úvodu a závěru čtyři části, které jsou zaměřeny na:

- místo a úlohu ČSFR v Evropě,
- politické přístupy ČSFR,
- úkoly ozbrojených sil při obraně státu,
- přípravu a výstavbu ozbrojených sil.

V úvodu je provedena stručná charakteristika výchozích parametrů vojenské doktríny, formulován její cíl a poslání.

První část se zabývá místem a úlohou ČSFR v Evropě. Vojenskostrategická poloha naší republiky uprostřed Evropy mezi dvěma historicky dosud největšími uskupeními vojsk v Evropě je nerozlučně spjata s bezpečností kontinentu. Proto má ČSFR životní zájem na zachování míru a stability a prohlubování vzájemné důvěry mezi evropskými státy. Za důležitou podmínku toho považuje neměnnost státních hranic v Evropě.

Za žádných okolností nezahájí vojenské akce proti jinému státu, pokud sama nebude napadena. Nezřídka se práva podílet se na kolektivní bezpečnosti více zemí v případě možného vojenského nebezpečí.

Při zajišťování své bezpečnosti a suverenity důsledně vychází z mezinárodních závazků vyplývajících z Charty OSN, dokumentů přijatých v rámci celoevropského procesu, dalších mezinárodních smluv a dohod, jakož i z členství v mezinárodních organizacích.

Záruky své bezpečnosti vidí v překonání zastaralého blokového pojetí bezpečnosti v Evropě vybudováním jednotného celoevropského bezpečnostního systému. Proto se aktivně podílí na odzbrojení v Evropě s cílem dosáhnout co nejnížší úrovně ozbrojených sil na principu rozumné obranné dostatečnosti.

Druhá část návrhu vojenské doktríny charakterizuje politické přístupy ČSFR k zabezpečení obrany. Česká a Slovenská Federativní Republika vycházejíc z reality současné Evropy zaměřuje svoji zahraniční politiku především na budování a rozvíjení rovnocenných vzájemných vztahů se všemi státy.

Nemá územní nároky vůči žádnému státu. K žádnému státu a národu se nechová jako ke svému nepříteli.

ČSFR nevlastní a nevyrábí jaderné ani žádné další zbraně hromadného ničení, nedopustí jejich rozmístění na vlastním území.

K zajištění obranyschopnosti státu disponuje ČSFR přiměřenými prostředky a silami umožňujícími zjišťovat přípravu nepřátelských aktů a přijímat včas nezbytná obranná opatření, která odradí potenciálního protivníka od násilných akcí a v případě jejich uskutečnění umožní je odrazit a také zmírnit případné následky činnosti protivníka. Hlavní ozbrojenou silou k zabezpečení tohoto úkolu tvoří Československá armáda.

Ve třetí části jsou vyjádřeny úkoly ozbrojených sil při obraně státu takto:

Úkolem ozbrojených sil ČSFR je odvrátit ohrožení nebo odrazit napadení České a Slovenské Federativní Republiky, zabezpečit její samostatnost a celistvost.

Použití ozbrojených sil České a Slovenské Federativní Republiky k odrazení případného napadení vychází z obranného způsobu vedení bojové činnosti. Je k tomu předurčena především ČSA jako rozhodující součást ozbrojených sil.

V souvislosti s plněním obranných úkolů je třeba zdůraznit, že ozbrojené síly ČSFR budou podléhat pouze národnímu velení a budou organizovány a připravovány na principech rozumné obranné dostatečnosti. Z toho také vyplývá požadavek na snížení počtů ozbrojených sil, jejich strukturalizaci a redislokaci a postupný přechod ČSA na poloprofesionální, případně profesionální charakter v závislosti na vývoji mezinárodní situace a budování celoevropského bezpečnostního systému.

Čtvrtá část je zaměřena na přípravu a výstavbu ozbrojených sil. Česká a Slovenská Federativní Republika uskutečňuje výstavbu a přípravu ozbrojených sil a přípravu obyvatelstva a národního hospodářství již v míru v souladu s jejich obranným posláním. Součástí příprav k obraně jsou i hospodářsko-mobilizační přípravy, operační příprava státního území, příprava k civilní obraně a branně vlastenecká výchova obyvatelstva.

K těmto činnostem vyčleňuje stát nezbytné ekonomické zdroje, přičemž v závislosti na snižování mezinárodního napětí ČSFR omezuje vojenský rozpočet a zbrojní výrobu, snižuje počet svých ozbrojených sil a úměrně zkracuje délku základní vojenské služby.

V období míru jsou ozbrojené síly udržovány v nezbytném stupni bojové pohotovosti. Jejich početnost, která je značně nižší než pro případ války, zajišťuje potřebné postupné

mobilizační a operační rozvinutí. Početní stav armády v době míru a jeho stupeň a systém doplňování závisí rovněž na ekonomických a demografických možnostech státu.

Příprava obyvatelstva je orientována na jeho spoluodpovědnost za obranu státu a jeho aktivní podíl na úrovni obranyschopnosti republiky v duchu zásad humanismu a demokracie.

V závěru vojenské doktríny se konstatuje, že vojenská doktrína je otevřeným systémem názorů a zásad. Vyvíjí se v souladu s dynamikou společenského vývoje. Přihlíží při tom k širšímu kontextu evropské bezpečnosti, zahrnující nejen politické a vojenské, ale také ekonomické, ekologické a humanitární aspekty.

Vojenská doktrína každého státu je platná a životná, jen pokud v sobě odráží dobové závěry všech svých vnějších i vnitřních faktorů, které ji ovlivňují. Protože neustále dochází k průběžnému dynamickému vývoji veškerého společenského života, nemohou se nevyvíjet také faktory ovlivňující vojenskou doktrínu, a tím také ona sama. Vojenská doktrína je tedy historickým pojmem a jako taková má dobu své platnosti, trvání a zániku. Její životnost je určována tempem rozvoje vědeckotechnického poznání, které zejména v poslední době nabývá na intenzitě.